

Himayə altında böyüyən uşaq və gənclər

Öz hüquqlarını tanı!

SOS CHILDREN'S
VILLAGES
INTERNATIONAL

COUNCIL
OF EUROPE
CONSEIL
DE L'EUROPE

Himayə altında böyüyən uşaq və gənclər

Öz hüquqlarını tanı!

Avropanı uşaqlar üçün və uşaqlarla birgə quraq

www.coe.int/children

Avropa Şurası

Hazırkı kitabçanın tərçüməsi Lüksemburq Hökumətinin böyük dəstəyi ilə edilmişdir

Qrafika dizaynı: The Big Family
Şəkillər: Melinda Julienne / © Avropa Şurası
Avropa Şurası, Avqust 2010

Avropa Şurası
F-67075 Strasbourg Cedex

Mündəricat

	Giriş	5
	1. Qərar qəbul edilməsi mərhələsi <i>Himayəyə dair ən yaxşı qərarı qəbul etmək üçün hüququndan necə istifadə etməli</i>	13
	2. Himayə mərhələsi <i>Sənin alternativ himayə şəraitində həyatın</i>	19
	3. Himayədən çıxmaq <i>Gələcəkdə səni nə gözləyir?</i>	27
	4. Öz sözünü de! <i>İştirak etmək üçün öz hüququndan istifadə et</i>	31
	Lüğət <i>Bu həqiqətdə nə deməkdir?</i>	35
	Məlumatlı ol və kənardə qalma!	39

Giriş

Kitabça nədən bəhs edir?

Üç gənc - özlərinin, digər uşaqların və himayə altında böyüyən gənclərin həyat tarixçələri barədə səninlə bölüşəcəklər. Bu sənə alternativ himayənin nə demək olduğunu, bir gənc kimi hansı hüquqlara malik olduğunu və bu hüquqlara hörmət edilib-edilmədiyini daha yaxşı anlamaqda kömək edəcəkdir. Bu kitabçada, həmçinin sən qərar qəbul etməyinə və öz himayədarları ilə və sosial işçilərlə münasibəti yaxşılaşdırmağına və himayədarlıq prosesi ərzində yaranan problemlərin həllinə kömək edəcək bəzi konkret nümunələr verilir. Əgər sən öz hüquqlarını bilsən və onların gündəlik həyatında nə məna kəsb etdikləri haqda xəbərdar olsan, onda bu, sənə öz fikirlərini söyləməyə və sənə aid olan himayə məsələsində fəal iştirak etməyə kömək edəcəkdir.¹

Alternativ himayə – bu nə deməkdir?

Bütün uşaqlar qayğı göstərən böyüklər əhatəsində boya-başa çatmağa ehtiyac duyurlar². Avropada öz valideynləri ilə yaşaya bilməyən çoxlu sayda uşaq və gənc yaşayır. Bəzən bu, uşağın doğma ailəsinin sıxıntı içərisində yaşamasından və bunun da nəticəsində ona lazımı valideyn qayğısı göstərə bilməməsindən və bəzən də uşağın valideynlərinin vəfat etməsindən irəli gəlir. Valideynlər uşaqlarına lazımı qayğı göstərə bilmədikdə onlar başqa ailəyə verilə bilərlər və bu zaman böyüklər onların qayğısını çəkmək məsuliyyətini üzərilərinə götürürlər. Buna “alternativ himayə” deyilir. Alternativ himayənin müxtəlif formaları vardır. Uşaq və gənclər qohumları ilə yaşaya, kiçik və ya böyük qruplu evlərdə, kiçik ailəşəkili evdə, yaxud alter-

¹ Hazırkı kitabçada haşiyə yazıları Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasının ayrı-ayrı maddələrinə istinad edir və bu maddələrin izahını sadə formada təqdim edir.

² **9-cu maddə** (Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiya (BMT-nin UHK) sənə pis təsirin olmadığı təqdirdə öz valideynlərinə yaşamaq hüquqdan bəhs edir..

Piter, Ronaldas və Raluka Avropanın müxtəlif ölkələrində və alternativ himayə altında yaşayırlar. Bir gün onlar Avropanın müxtəlif yerlərindən gəlmiş və himayə altında yaşamaq təcrübəsi olan gənclərin topladıqları gənclərə hesr olunmuş beynəlxalq tədbirdə görüşdülər.

nativ ailələrdə yerləşdirilə bilərlər. Bu həlli yollarının hamısı valideyn himayəsinə alternativ olan məsələlərdir. Buna görə də onlara “alternativ himayə” deyirlər.

Alternativ himayə bir neçə gün və ya həftə davam edə bilər, yaxud o, uşağın yetkinlik yaşına çatmasına, təhsilini bitirəne və ya ailəsinin durumunun yaxşılaşmasına qədər çox illər uzun davam edə bilər. Uşaqlar övladlığa götürülən zaman onlar, onları övladlığa götürmüş valideynlərin oğul və qızlarına çevrilirlər. Bu, alternativ himayə sayılmır, çünki onlar valideynləri ilə yaşayırlar.

Keçmişdə alternativ himayəyə ehtiyacı olan uşaqlar çox vaxt 300 uşağın bəzən əlverişsiz şəraitdə birgə yaşadığı böyük uşaq müəssisələrinə yerləşdirilirdilər. Lakin himayənin bu cür forması artıq uşaqların ehtiyacını ödəyən himayə forması kimi özünü doğrultmadı və onların ən yaxşı maraqlarına cavab verirsə, öz qardaş və bacıları ilə yaşadıkları formalara üstünlük verilir.

Alternativ qayğı altında yaşayan uşaq və gənclər öz doğma ailələri ilə yaşayan uşaqlar kimi eyni hüquqlara malikdirlər. Bu hüquqlara hörmət edilməsi və qorunmasının təmin edilməsinə görə hökumət orqanları və təşkilatlar məsuliyyət daşıyırlar.³

Bəs bu hüquqlar hansılardır? Onlar uşaqların gündəlik həyatlarına necə təsir göstərir?

3 2-ci maddə (BMT-ninUHK) hökumət təşkilatlarının sənin bütün hüquqlarına hörmətin təmin edilməsinə məsuliyyət daşdığını göstərir.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyası

Bütün dünyada 18 yaşına çatmamış uşaq və gənclər Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) tərəfindən qorunan hüquqlara malikdirlər. Sən bu hüquqlarla Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyası (BMT-nin UHK) adlanan sənəddə tanış ola bilərsiniz. Bu, 1989-cu ildə qəbul edilmiş və ölkələr

arasında bağlanmış beynəlxalq sazişdir. Avropanın bütün ölkələri və dünyanın əksər ölkələri bu sazişi qəbul etmişlər. Bu o deməkdir ki, bu ölkələr sözügedən konvensiyadakı hər bir hüququ dəstəkləməyə və hörmət etməyə razılıq vermişlər.

20-ci maddə

Konvensiyanın 20-ci maddəsində deyilir ki, *əgər uşaq valideynləri ilə yaşaya bilmirsə, onda onun dövlət tərəfindən xüsusi müdafiə və yardım almaq hüququ vardır.*

Lüğət s.35 - Bu həqiqətdə nə deməkdir?

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının rəhbər göstərişləri

"Uşaqlara alternativ qayğıya dair rəhbər göstərişlər" adlanan sənəd mövcuddur. Bu rəhbər göstərişlər uşaq və gənclərin alternativ himayəyə olan hüquqlarını təsvir edir. Orada, həmçinin uşaqların öz bioloji ailələrindən ayrılmaqlarının qarşısını almaqdan ötrü hökumət orqanlarının nə etməli olduqları haqda məlumat verilir. Rəhbər göstərişlər hökumət orqanları, təşkilatlar və bu cür uşaq və gənclər tərəfindən işlənilib hazırlanmışdır. BMT-nin Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasından fərqli olaraq rəhbər göstərişlər "hüquqi baxımdan məcburi" xarakter daşımır, yəni onlar qanun deyillər. Lakin BMT Baş Assambleyası tərəfindən qəbul edildikdən sonra, onlar hökumət orqanlarına bütün uşaq və gənclər üçün alternativ himayənin yaxşılaşdırılmasında köməklik göstərəcəklər.

Uşaq müəssisələrində yaşayan uşaqların hüquqlarına dair Avropa Şurasının tövsiyələri

Bu tövsiyədə Avropa Şurası Avropa hökumətlərini himayə müəssisəsində qalmaq ehtiyacı olan uşaqlara keyfiyyətli qayğı göstəriləcəyinə zəmanət verməyə çağırır. Tövsiyədə, eləcə də uşaq müəssisələrində yaşayan uşaqların çoxlu sayda konkret hüquqları və bu hüquqlara hörmət edilməsini təmin edən normalar müəyyən edilir.

Her şey gözlediyimden de yaxşı keçdil Avropa Şurasında heçqədən də maraqlı idim! Biz orada himayə müəssisələrində yaşayan uşaqların hüquqlarından danışdıq.

He dayanma!
Davam et, bizə
her şey haqda
danış!

He yaxşı, Avropa Şurası onları "sənədlər" adlandırdıqları sənədi işləyib hazırlamışdır, bu sənəd bizim kimi himayə altında böyüyən uşaqların heyat şəraitini yaxşılaşdırmaq həlli yollarından ibarətdir. Mən həm də öyrəndim ki, hökumətlər bu həlli yollarını öz ölkələrində tətbiq etməyə söz veriblər.

Bu lap əla oldu! Bu haqda daha ətraflı öyrənmək istərdim.

2004-cü ildən bəri biz sizin kimi gənclərlə "Uşaqların Rifahı Naminə - Keyfiyyət" (Quality4Children (Q4C)) Standartları adlanan layihə üzərində çalışırıq. Onların tarixçələri və məsləhətləri sayəsində biz birlikdə Q4C Standartlarını işləyib hazırlamışıq.

Gəlin gedək "SOS Uşaq Kəndləri" təşkilatında çalışan mütəxəssislə söhbət edək, eşitməmişəm ki, onlar da bizim heyat şəraitimizin yaxşılaşdırılması yollarını arayırlar.

"SOS Uşaq Kəndləri" təşkilatı Beynəlxalq Patronaj Təربiyəsi üzrə Təşkilat (IFCO) və Beynəlxalq Təhsil Müəssisələri Federasiyası (FICE) ilə birgə himayə altında böyüyən uşaqlara qayğı göstərən təşkilat insanların işini tənzimləyəcək normalar işləyib hazırlamışdır. 32 ölkədən olan və himayə təcrübəsinə malik uşaq və gənclər həm himayədarlara, həm də digər gənclərə faydalı olması məqsədilə bu layihəyə öz töhfələrini vermişlər. 2007-ci ilin iyun ayında gənclər "Uşaqların Rifahı Naminə - Keyfiyyət" Normalarını (www.quality4children.info) Avropa Parlamentinə təqdim etdilər və Avropa hökumətlərindən onları alternativ himayənin yaxşılaşdırılması üçün istifadə etmələrini xahiş etdilər.

Bizim və dostlarımızın tarixçələrinə qulaq asın! Siz öz hüquqlarınız və alternativ himayə barədə çox şey öyrənəcəksiniz!

Yaşadığınız yerdən, kimliyinizdən asılı olmayaraq sizin hamınız eyni hüquqa maliksiniz! Bu hüquqlardan tam şəkildə istifadə etmək üçün siz ehtiyacınız olduğu bütün köməliyi almalısınız.

Yaranan suallar

Sosial işçi ilə necə əlaqə yarada biləcəyini öyrən!

Qərar qəbul edilməsi prosesi zamanı sənün ola bilsin ki, vermək istədiyən çoxlu sayda sual ola bilər və sən təzə adamlarla görüşməli olacaqsan. Ən əsası, sualın olduğu zaman sənün kiminlə və necə əlaqə saxlamalı olduğunu bilməyindir.

Sosial işçinin adı:

Sosial işçinin telefon nömrəsi:

Öz sosial işçinlə görüş və aşağıdakıları onunla müzakirə et:

- ▶ Sosial işçin qərar qəbul edən zaman sənünlə neçə dəfə əlaqə saxlayacaq?
- ▶ O sənünlə ayrılıqda nə qədər vaxt keçirəcək?
- ▶ Sənün telefon zənglərinə hansı tezlikdə cavab verəcək?
- ▶ Sosial işçinlə əlaqə saxlaya bilmədikdə və müzakirə etməli təcili məsələ olduğu təqdirdə, sənünlə kim danışacaq?

Sosial işçini əvəz edəcək şəxsin adı:

▶ Telefon nömrəsi:

Sosial işçinlə problem yaşandıqda müraciət edə biləcəyən sosial işçinin rəisinin adı:

▶ Adı:

▶ Telefon nömrəsi:

Birlikdə Piter üçün ən yaxşı həlli yolunu tapacağıq.

1.

Qərar qəbul edilməsi mərhələsi Himayəyə dair ən yaxşı qərarı qəbul etmək üçün hüququndan necə istifadə etməli

Ailə uşaq və gənclərin böyüməsi üçün ən yaxşı mühitdir.⁴ Hökumət orqanları sən öz ailəndə böyümən üçün əllərindən gələni etməlidirlər. Sənə yaxşı qayğını təmin etmələri üçün buraya, sənin valideynlərinə, baba və nənənə, xala və bibilərinə, əmi və dayılarına və sənədən böyük bacı və qardaşlarına kömək edilməsi daxildir. Lakin bəzən sən rifahın naminə öz ailəndən ayrılıqda yaşamağın lazım gələ bilər. Bu cür halda sən qısa və ya uzun müddətə alternativ himayə müəssisəsinə yerləşdirilə bilərsən. Hazırkı fəsil himayə barədə “qərar qəbul edilməsi mərhələsi” adlanan qərar çıxarılması dövrü ərzində sən hüquqlarını təsvir edir.

Ailənin köməyə ehtiyacı olduqda

Ailənin həddən artıq problemi olduğu və sən qayğına lazımı qədər qala bilmədiyi zaman sən və ailən uşaq üzrə sosial xidmətlərə kömək üçün müraciət etmək və onlardan kömək almaq hüququna maliksiniz. Bu andan etibarən bütün qəbul edilən qərarlar aşağıdakı suallara cavab verməlidir: sən rifahın və şəxsi inkişafın üçün ən yaxşı mümkün həlli yolları hansıdır.

4 9-cu maddə (BMT-nin UHK) bunun sənə mənfi təsir göstərməyəcəyindək sən valideyn(lər)inlə birgə yaşamaq hüququn haqqıdır.

Sənin alternativ himayəyə ehtiyacın olub-olmadığına kim qərar verir?

Yerli hakimiyyət orqanlarının əsas işi bu çətinliklərə sənə gərməkdə sənə ailənə kömək etmək və sizin ayrılmağınızın qarşısını almaqdan ibarətdir⁵. Lakin əgər sənə lazım olan qayğıyı almırsansa və öz ailəndə boya-başa çatmaq və inkişaf etmək təhlükəsiz deyilsə, onda sənə alternativ qayğıya ehtiyacın olub-olmadığı haqda qərar qəbul etmək lazımdır. Uşağı himayəyə vermək o qədər də asan məsələ deyildir və bu işdə hər bir kəsin bir-biri ilə əməkdaşlıq etməsi və müxtəlif rəylərə diqqətlə qulaq asması vacibdir. Sənin arzu və ehtiyacın ən vacib məsələdir.

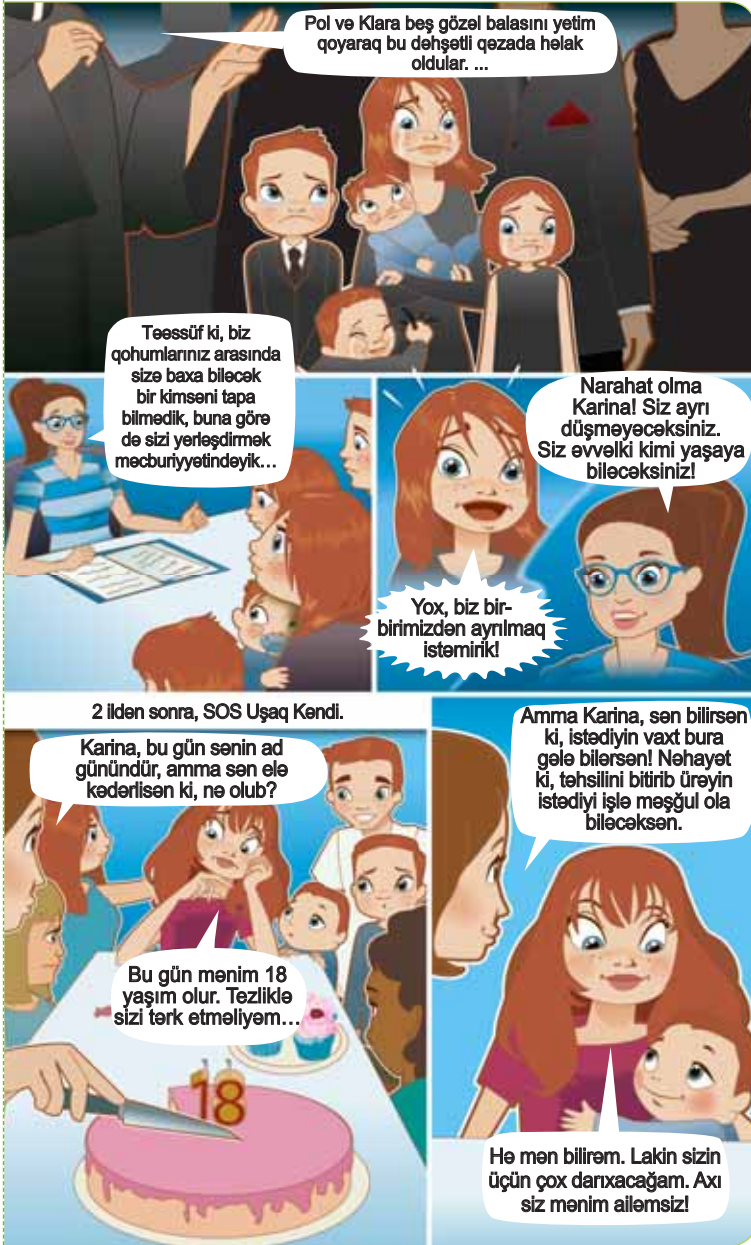
⁵ 18-ci maddədə (BMT-nin UHK) deyilir ki, sənənin valideynlərin tərəfindən boya-başa çatdırılma hüququn vardır və valideynlərin sənənin qayğıını çəkmək üçün müvafiq yardım almalıdırlar. Konvensiyanın 26-cı maddəsi sizin imkansız olduğunuz və ehtiyacınız olduğu zaman hökumətdən yardım almaq hüququnuzdan bəhs edir.

Alternativ himayə seçimləri sənin ehtiyac və arzularına necə cavab verə bilər?

Sənin həyat şəraitin və ehtiyacların unikal xüsusiyyətə malikdir (onları Patrikin ehtiyacları kimi həmişə asanlıqla həll etmək mümkün olmur). Potensialını maksimal şəkildə göstərmək üçün sənin şəxsiyyətinə hörmət edilməlidir. Məsələn, alternativ himayənin göstərildiyi yer mümkün olduğu qədər səni əhatə edən mühitə yaxın olmalıdır ki, sən oxuduğun məktəbə gedə və dostlarınla əlaqə saxlaya biləsən⁶. Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan (məhdud imkanları, psixoloji problemləri, davranış və ya sağlamlıq problemləri olan) uşaq və gənclərin ən yaxşı maraqları nəzərə alınmalıdır.

6 14-cü maddə (BMT-nin UHK) sən istədiyini kimi fikirləşmək və inanmaq, eləcə də istədiyini dinə etiqad etmək hüququnu təsvir edir, bu şərtlə ki, sən başqalarının hüquqlarının həyata keçməsinə mane olmayasan. Konvensiyanın 30-cu maddəsində sən öz mədəniyyətdən, dil və dinindən istifadə etmək hüququn olduğunu danışılır.

Müxtəlif himayə imkanlarının seçimi zamanı öz rəyini söyləyə bilərsən?

Bəli! Bütün uşaq və gənclər onlara aidiyyəti olan qərarların qəbul edilməsində iştirak etmək⁷ hüququna malikdirlər.

Sənə aidiyyəti olan himayəyə dair qərar qəbul edilməsi prosesinin hər bir mərhələsi zamanı sən rəyini nəzərə alınmalıdır. Sən öz hüquqların və mümkün seçimlər haqda məlumat almaq hüququn vardır⁸. Almalı olduğun məlumatın başa düşülməsi asan olmalı və əgər asan olmazsa, bir kimsə bunu sənə izah etməlidir.

Sən bioloji qardaş və bacılarla alternativ himayəyə yerləşdirilə bilərsənmi?

Ailədə problemlər yaranan zaman bu problem bütün uşaqlara təsir göstərir. Həlli yolları onların hər biri üçün ayrı-ayrı fərdlər kimi deyil, onların qardaş və bacı olmaları nəzərə alınaraq tapılmalıdır. Sən alternativ himayə altında yaşayan zaman sən qardaş və bacıların əgər

⁷ 12-ci maddə (BMT-nin UHK) böyüklər sənə aidiyyəti olan qərarlar qəbul edən zaman öz fikrini söyləmək hüququn olduğundan və sən fikrinin nəzərə alınmalı olmasından bəhs edir.

⁸ 17-ci maddə (BMT-nin UHK) sən sağlamlığın və rifahın üçün əhəmiyyətli olan məlumatların əldə edilməsi hüququnu təsvir edir. Konvensiyanın 42-ci maddəsi hökumət orqanlarının sən öz hüquqlarını bilməyini təmin etməli olduqlarından bəhs edir. Böyüklər də sən hüquqlarını bilməli və onları bilməyində sənə yardımçı olmalıdırlar.

bu sizin üçün yaxşıdırsa, bir yerdə yaşamalısınız.

Lakin, qardaş və bacıların bir yerdə yaşamaları haqda qərar qəbul edilən zaman aşağıdakı suallara cavab verilməlidir:

- Qardaş və bacıların hər birinin ən yaxşı maraqları nədən ibarətdir?
- Aidiyyəti olan hər bir uşaq və ya gəncin fikri nədir?

Əgər sən öz qardaş və bacılarla birgə yerləşdirilməsən, bunun sənə heç bir ziyanı olmazsa, sən həmişə onlarla şəxsi münasibəti qoruyub saxlamalısan.

Səni alternativ himayəyə yerləşdirirlər. İndi nə baş verir?

Alternativ himayənin forması razılaşdırıldıqdan sonra keçid prosesi başlayır və bu mərhələ yaxşı hazırlanmalıdır. Sən gələcək himayədarlarından və sosial işçindən bütün lazımı yardımı almalısan. Onlar əvvəlcədən bu prosesin hər bir mərhələsi barədə sənə məlumat verməlidirlər. Mümkün olduğu zaman, sənin bioloji ailən bu prosesdə iştirak etməlidir.

Görüşə hazırsan?

Ona necə hazırlaşmalı

Görüşlər zamanı sən öz ehtiyacların, arzuların və istəklərin haqda danışmalı və sənə aydın olmayan himayə məsələləri barədə suallar verməyə hazır olmalısən. Özünü hazırlamağın ən yaxşı yolu öz məqsədlərinin siyahısını tərtib etmək üçün müəyyən vaxt ayırmaqdan və sonra isə onlara çatmaq üçün sənə ən çox nəyin kömək edəcəyi barədə fikirləşməkdən ibarətdir. Öz sosial işçinlə və ya himayəni planlaşdıran qrupla görüşdüyün zaman əlavə qeydlər aparmaq üçün suallardan istifadə et və aşağıdakı qrafaları doldur.

Bu ilə sənin şəxsi məqsədlərin nədən ibarətdir?
(Məqsədlərin özünə sənin can atdığı dəyişiklikləri, bu il ərzində bilmək istədiyini və ya arzusunda olduğun məsələləri özünə daxil edir).

Hansı məsələlər və ya fəaliyyətlər xoşuna gəlmir?

Fərdi himayə planının sənin ehtiyaclarına necə cavab verəcəyi barədə nə fikirləşirsən?

Himayədarından və ya sosial işçindən növbəti iki görüşün harada keçiriləcəyi və orada kimin iştirak edəcəyi barədə soruş.

Alternativ himayə müddətində sənin inkişaf planın olacaqmı?

Himayə altında olan hər bir uşaq və gənc mütləq qaydada şəxsi, fərdi himayə planına malik olmalıdır. Sənin himayə planın dövrü şəkildə⁹ sosial işçilər qrupu və psixoloqlar tərəfindən sənənlə, sənənin himayədarların və doğma ailənlə birgə təkmilləşdirilməli və yenidən nəzərdən keçirilməlidir. Bu plan himayə dövrünü bütövlüklə əhatə edir: alternativ himayə haqda qərar qəbul edildiyi andan ondan çıxmağa hazırlaşdığı dövrdə müddət nəzərdə tutulur. Sözügedən plan himayədən sonrakı dövrü də əhatə edə bilər və sənənin nəyə ehtiyacın olduğunu, bu ehtiyacların ödənməsi üçün nəyin edilməli olduğunu və buna kimin məsuliyyət daşdığını əks etdirir. Sənənin fərdi himayə planına yenidən baxılması üçün görüşlər təxminən ildə iki dəfə keçirilməlidir.

⁹ 25-ci maddədə (BMT-nin UHK) alternativ himayə altında olduğun zaman himayə şərtlərinin sənənin üçün hələ də ən yaxşı müvafiq həll yolu olduğuna əmin olmaqdan ötrü müntəzəm şəkildə himayə şərtlərini təkrar nəzərdən keçirmək hüququna malik olduğundan behs edir.

Himayənin sənin üzərində qısa və ya uzun müddət davam etməsindən asılı olmayaraq, sənin özünü təhlükəsiz hiss etməyin və hüquqlarına hörmət edilməsi vacib məsələdir. Hazırkı fəsil sənin himayə altında yaşadığın müddət ərzində hüquqlarından bəhs edir.

Himayədarların haqda sən nəyi bilməlisən?

Sənin himayədarların – istər himayədar valideynlər, SOS Uşaq Kəndinin himayədarı, istərsə də xüsusi uşaq müəssisəsinin himayədarı olsun – sənin üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir. Sənin onlarla münasibətin sabit olmalı və qarşılıqlı anlaşma və hörmətə əsaslanmalıdır. Onlar sənə ayrıca diqqət yetirməli və sənin imkanlarının maksimal şəkildə açılmasına kömək etməlidirlər. Himayədarlar diqqətlə seçilməli və lazımı qayğı göstərilməsinə hazırlıqlı olmalıdırlar. Onlara yaxşı iş şəraiti yaradılmalı, himayədar müəssisələri isə onların öz tapşırıqlarını yerinə yetirmələrinə köməklik göstərməlidirlər.

Sənin alternativ himayə yerin necə olmalıdır?

Himayə altında yaşadığın zaman sənin yaxşı yaşayış şəraitinə malik olman lazımdır. Himayədarların sənin rahatlığının, təhlükəsizliyinin, sağlam həyat tərzinin, təhsil almanın¹⁰ və təcridcən cəmiyyətə inteqrasiya olunmasının qayğısına qalacaqlar. Sənin, həmçinin yaxşı və keyfiyyətli səhiyyə xidməti ilə təmin olunmaq və müntəzəm şəkildə tibbi müayinədən keçmək hüququn vardır. Əgər sənin yaşayış şəraitin bu ehtiyaclara cavab vermirsə, uşaqlarla iş üzrə sosial xidmətlər həlli yolu tapmağa məsuliyyət daşıyırlar.

Xüsusi ehtiyacı olan uşaqların hüquqları hansılardır?

Əgər sənin fiziki qüsurun olsa belə, sən bütün digər uşaq və gənclərin malik olduqları eyni yüksək keyfiyyətli himayə hüququna maliksən¹¹. Sağlamlığını qoruyub saxlamaq üçün sənə lazım olan müalicəni almalısan. Himayədarın yaşadığın yerə daxil olmanın təhlükəsizliyini təmin etmək üçün bütün gərəkləri görməlidir. Himayədarlar sənin imkanlarına uyğun olaraq inkişafına kömək etməli

10 24 maddə (BMT-nin UHK) sənin ən yaxşı səhiyyə xidmətinə, təhlükəsiz içməli suya, təmiz və təhlükəsiz mühitə, eləcə də sənə sağlam qalmaqda kömək edəcək məlumatlara olan hüququnu təsvir edir. Bundan əlavə, konvensiyanın 27-ci maddəsi sənin sağlam bədəne və əqlə malik olmağın üçün yemək, paltar və yaşamaq üçün təhlükəsiz yer hüququna malik olduğundan bəhs edir.

11 23 maddədə (BMT-nin UHK) göstərilir ki, əgər sənin hər hansı fiziki qüsurun olarsa, tam və müstəqil həyat yaşamağın üçün sənin xüsusi qayğı və yardım almaq hüququn vardır.

və səni dəstəkləməli və cəmiyyətdə öz yerini tapmaqda sənə köməklik göstərməlidirlər.

Himayə altında yaşadığın zaman sənə təhsil almaq hüquqların nədən ibarətdir?

Alternativ himayə altında yaşayan zaman sən öz doğma ailələri ilə yaşayan uşaq və gənclər kimi eyni təhsil hüququn vardır¹². Əgər alternativ himayə altında yerləşdirilən zaman artıq məktəbdə oxuyurdunsa, onda sən - əgər bu mümkündürsə və əgər özün bunu istəyirsənsə, həmin məktəbdə qala bilərsən.

Məktəbi bitirdikdən sonra, sənə himayədarın və himayə ilə təmin edilən təşkilat sənə bacarıq və maraqlarına uyğun olaraq təhsilini davam etdirməkdə sənə köməklik göstərməlidirlər. Sənə iş tapmaqda və bacarıqlarından istifadə etməkdə sənə kömək edəcək peşə hazırlığı, universitet təhsili, yaxud təhsilin istənilən növünə çıxışın olmalıdır.

Lüğət s.35

12 28-ci maddə (BMT-nin UHK) sənə yaxşı və keyfiyyətli təhsil hüququndan bəhs edir. İbtidai təhsil pulsuz olmalı və sonra isə sənə mümkün olan ən yüksək səviyyədə təhsil almaqda köməklik göstərilməlidir.

Məktəbin haqqında nə deyə bilərsən¹³?

Himayədarlarına və sosial işçinə məktəbdə əldə etdiyən nailiyyətlər və işlədiyən mümkün problemlər haqqda məlumat ver. Fikirlərini bir yere toplamaq üçün bu tapşırıqdan istifadə et :

Mən.....məktəbə gedirəm
və.....-ci sinifdə oxuyuram.

Zəhmət olmasa, sənəin durumuna aşağıdakıların tətbiq edilib-edilməyəcəyini yoxla
(bir neçə seçimin edilməsi mümkündür).

- Məktəbdəki nailiyyətlərim yaxşıdır
- Təhsildə geri qalmamağım üçün mənə kənar kömək lazımdır
- Mənim müəyyən fənlər üzrə köməyə ehtiyacım var (onları sadala):
.....
.....
.....

- Mənim üçün məktəb çətin yerdir
- Alternativ himayə altında olduğum zaman eyni məktəbdə qalmaq istəyirəm
- Başqa məktəbə keçmək istərdim
- Hansı məktəbdə oxumağımın mənim üçün fərqi yoxdur
- Məktəb üzrə mənim üçün ən vacib məsələ:
.....
.....
.....

Himayə altında yaşadığın müddətdə həyatında hər şey dəyişəcəkmi?

Himayə altında yaşadığın zaman dayanaqlığın və sabitliyin olması olduqca vacibdir. Ən əvvəl, himayədarlarının mümkün qədər az-az dəyişdirilməsi lazımdır. Əgər sən müxtəlif alternativ himayələrə yerləşdirilsən belə, həyatın mümkün qədər az dəyişilməlidir. Ətrafında olan insanlarla: məktəbin, dostların, keçmiş qonşuların, qohumların və başqaları ilə yaxşı münasibətləri qoruyub saxlamalısən.

13 © FosterClub (© FosterClub) – Himayə altında yaşayan gəncər üçün milli şəbəkə (ABS) 2008. Daha ətraflı məlumatla <<http://www.fosterclub.org>> veb saytında tanış olun.

Sənin üçün əhəmiyyət kəsb edən insanları göstər.

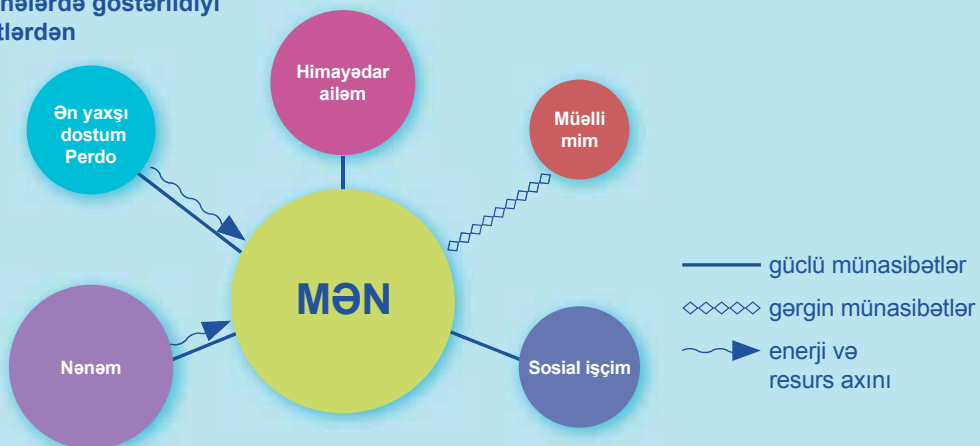
Şəxsi ekoxəritəni tərtib et!¹⁴

C“Ekoxəritə” vəsaitindən istifadə edərək sənin üçün əhəmiyyət kəsb edən insanların xəritəsini tərtib et. Ekoxəritə səni əhatə edən insanların şəbəkəsini göstərir. Ailə üzvləri, dostlar, müəllimlər və mütəxəssislər buraya daxil edilir.

Bu ekoxəritə aşağıdakı kimidir.

Sənin şəbəkənin bir hissəsini təşkil edən hər bir insanın adını dairədə yazın. Sənin üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən insanların adları sənin adının göstərdiyi dairəyə yaxın olan böyük dairələrin birinə daxil edilməlidir. Həyatında daha az rol oynayan insanların adları sənin dairədən uzaq, daha kiçik dairədə yazılmalıdır.

Aşağıdakı nümunələrdə göstəriləndi kimi dairələri xətlərdən istifadə edərək bir-birləri ilə birləşdirin:

Bundan əlavə, sən əlaqə saxlamaq istədiyən insanların siyahısını onların sənə olan münasibətini və onların həyatında oynadıqları rolunu göstərməklə tərtib edə bilərsiniz. Bu siyahıya qohumları, dostları, qonşuları, müəllimləri və ya problemin olduğu zaman müraciət edə biləcəyiniz istənilən digər insanı daxil edə bilərsiniz. Sözügedən siyahı sənə həqiqətən də əhəmiyyətli olan insanlarla əlaqə qurmaqda sənə kömək etmələri üçün himayədarın və ya himayənin planlaşdırılması qrupu ilə paylaşa biləcəyiniz vasitədir.

	Adı – münasibət	Onların həyatında oynadıqları vacib rol:
Nümunə:	<i>Təmmi – xalam</i>	<i>Problemin olan zaman o mənə qulaq asır. проблемы.</i>

¹⁴ Ann Hartman – Change link Gingrich, W.J. (2008). Ecomap (template) nəşri əsasında tərtib edilmişdir. Case Western University: Cleveland, OH, USA <http://www.gingerich.net/courses/SSWM517/ecomap.pdf> İnternet saytına müraciət edin..

Validəynlərinlə görüşmək hisslərini himayədarına və sosial işçiyə danış!¹⁵

1. Validəyn(lər)imə baş çəkmək istərdim (tətbiq edilənin birinin altından xətt çəkin):

- Tez-tez
 - Bəzən
 - Heç vaxt
 - Mümkün olduğu qədər tez
 - Yerləşdikdən sonra
 - Vəziyyətləri yaxşılaşdıqdan sonra
 - Başqa böyük bir şəxsin iştirakı ilə
 - Yalnız bir valideynlə:
(kim olduğunu göstərin)
-
-

2. Validəyn(lər)imə planlaşdırılmış başçəkme zamanı siz evimdə baş verən aşağıdakılar barədə bilməlisiniz:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Himayə altında olan zaman doğma ailənlə əlaqəni itirəcəksənmi?

Sən doğma qardaş və bacıların, valideynlərin və böyük ailənin üzvləri (baba və nənələr, xala və bibilər, əmi, dayı, bibi və xala uşaqları və s.) daxil olmaqla doğma ailən ilə əlaqəni qoruyub saxlamaq imkanına malik olmalısən, əgər bu münasibətlər sənə ziyan etmərsə. Uşaqların işi üzrə sosial xidmətlər sənə himayənlə bağlı qərarın qəbul edilməsi prosesinə həmişə ailəni də cəlb etməlidir. Sənə ən yaxşı maraqlarına zidd olmayanadək, sən daima və müntəzəm şəkildə doğma ailənlə əlaqə saxlamalısan və sənə yerləşdiyin yer mümkün olduğu qədər doğma ailənin yaşadığı yere yaxın olmalıdır.

Lakin həmişə yadda saxla ki, doğma ailən ilə hansı növ əlaqəyə malik olmağın və onları görmək tezliyi sənə gəldiyin qərardan asılıdır.

¹⁵ "FYI: Foster Youth Involved. Entering Foster Care. The FosterClub" nəşri əsasında tərtib edilmişdir.
http://www.fosterclub.com/files/Entering_Foster_Care_form.pdf
İnternet saytna müraciət edin.

Alternativ himayə altında neçə müddət qalacaqsan?

Sənin himayə altında qalmağın lazım olandan daha uzun müddət çəkməməlidir və valideynlərin və ya sənin doğma ailənin digər üzvləri öz valideynlik öhdəliklərini yerinə yetirməyə qadir olduqları zaman öz ailənə qayıtmaq imkanın olmalıdır. Buna kömək etmək üçün sənin himayəni dövrü şəkildə nəzərdən keçirmək hüququn vardır.¹⁶ Bu onu bildirir ki, sənin şəraitin və ailənin şəraiti vaxt keçdikcə təkrar nəzərdən keçiriləcək və bu zaman sənin fikrin və sənin ən yaxşı maraqların nəzərə alınacaqdır.

Sosial xidmətlər dövrü şəkildə sənin təmin edildiyin himayənin keyfiyyətini qiymətləndirməli və bunun sənə yararlı olmadığı qənaətinə gəldikdə isə sənin yeni himayə təmin edilmək hüququn vardır.

¹⁶ 25-ci maddədə (BMT-nin UHK) deyilir ki, əgər sən alternativ himayə ilə təmin olunmuşsansa, onda sən himayə şəraitinin müntəzəm şəkildə nəzərdən keçirilməsi və onun sənə mümkün olduğu qədər yararlı olduğunu yoxlamaq hüququna maliksənli

Sənə qarşı hər hansı pis rəftar haqqında məlumat verə biləcəyinə əmin olmalısən.

Bunu necə etməyi bilirsənmi?

► Əgər himayə altında olan zaman sən pis rəftar və ya qayğının olmaması ilə rastlaşmışsansa, onda bu haqda öz sosial işçinə xəbər ver. Əgər sən elə bir vəziyyətdəsən ki, öz təhlükəsizliyinə və ya salamatlığına görə qorxursan, **onda DƏRHAL uşaq məsələləri üzrə sosial xidmətlərə**, polisə və ya belə bir xidmət mövcud olarsa, uşaqlar üçün “qaynar xəttə” zəng et.

► Əgər sənin durumun bu qədər təcili və **təxirəsalınmaz** deyilsə, onda bu haqda ombudsmana məlumat vermək hüququna maliksən¹⁹. Əgər sən pis rəftar və ya qayğının olmamağı barədə sənədə əsaslanan sübutlar təqdim etmiş olsan, inzibati orqanların bu durum barədə daha aydın təsəvvürləri olacaqdır. Əgər mümkün olarsa, bunun nə vaxt baş verdiyini dəqiqliklə sübuta yetirən tarix və vaxtı göstər. Səndə aşağıdakı ad və telefon nömrələrinin olduğunu əmin ol:

1. Fövqəladə vəziyyətlərdə əlaqələr: polis, təcili tibbi xidmətlər, qaynar xətt:

.....
.....

2. Sosial işçi:

3. Sosial işçinin rəhbəri:

4. Ombudsman:

5. Əlavə əlaqələr:

17 16-cı maddə BMT-nin UHK) sənin şəxsi həyat hüququn olduğunu göstərir

18 19-cu maddə (BMT-nin UHK) sənin kobud və ya pis, fiziki və ya psixoloji rəftardan müdafiə olunmaq hüququnu göstərir. Konvensiyanın 37-ci maddəsi heç kime səni kobud şəkildə və ya səhhətinə xəsarət yetirəcək tərzdə cəzalandırmaq hüququ verilmədiyini göstərir.

19 Ölkəndə uşaq məsələləri üzrə ombudsmanın mövcud olub-olmamasını

<http://crin.org/enoc/members/index.asp> İnternet saytında yoxla

Sənin şəxsi həyatın necə qorunacaq? Sənin tarixçəni hamı biləcəkmi?

Yox! Sənin şəxsi həyat hüququna bütün himayə prosesi ərzində hörmət ediləcəkdir.¹⁷ Sənin şəxsi poçtun, telefon zənglərin və sənin haqqında məlumatları üzə çıxarmaq üçün istifadə edilə biləcək hər şey məxfi saxlanmalıdır. Sən, həmçinin rəsmi məlumatlara və sənə aidyyəti olan məlumatlara çıxış hüququna maliksən. Məsələn, sənin himayə altında böyüməyinin səbəbləri kimi məlumatlar – nə oxuduğun məktəbdə, dini mərkəzlərdə, nə də sənin himayəyə cavabdehlik daşımayan istənilən şəxsə açıqlana bilməz. Bu, sənin ayrı-seçkiliyin istənilən formasına qarşı müdafiə olunman üçün edilir.

Himayə altında təhlükəsiz yaşaya biləcəksənmi?

Sənin təhlükəsizliyin hər bir kəsin ümdə vəzifəsidir!

Bütün himayə tədbirləri sənin müdafiəni və təhlükəsizliyinin qorunmasını və hörmət edilməsini təmin etməlidir¹⁸ Heç kimin səni vurmaq, səni ələ salmaq, yaxud istənilən formada alçaltmaq ixtiyarı yoxdur. Sənin himayədarın səni qorxutmamalı və ya hədələməməlidir, sən cinsi təqiblərdən və istismardan müdafiə olunmalısən.

Lüğət s.35

Himayədən çıxmaq

Səni gələcəkdə nə gözləyir?

Himayədən çıxmağın bir çox səbəbləri mövcuddur. Sən öz doğma ailənə qayıda, yaxud da himayəni dəyişə bilərsən. Lakin, bu fəsil sənə artıq himayə yaşından çıxmağına və müstəqil yaşamağa başlamağına həsr olunur. Uşaq məsələləri üzrə sosial xidmətlər müəyyən yaşa çatmana qədər sənə alternativ himayə ilə dəstək olacaqlar. Bu yaş uşaqlar üzərində himayəyə dair milli qanunvericilik tərəfindən müəyyən edilir və ölkədən ölkəyə fərqlənir. Avropa hökumətlərinin əksəriyyəti gənclərin təhsilini bitirmələrinə və sabit və qənaətbəxş gəlir əldə etmələrinə qədər onlara köməklik və yardım göstərməkdə davam edir. Bəzi ölkələrdə gənclər himayədən çıxdıqdan sonra da müxtəlif növ yardım alırlar.

Himayədən çıxmağa necə hazırlaşmalı?

Himayədən çıxmaq müstəqil böyük kimi həyata başlamaq deməkdir. Bu, sənə himayə altında olduğun birinci gündən başlayan prosesin **son nəticəsidir**. Uşaq və yeniyetmə yaşlarında müstəqil yaşamağa səni hazırladılan bacarıqlar əldə edirsən. Bu böyük gün – sən sözün əsl mənasında alternativ himayədən çıxdığın həmin gün yaxınlaşdıqca, bu hazırlıq daha intensiv hal alır.

Əlbəttə ki, təhsil ən əhəmiyyətli addımdır lakin, məktəbə getməkdən başqa, səni böyük həyata hazırlayacaq çoxlu sayda fəaliyyət də mövcuddur: ictimai və mədəni həyatda iştirak, oyun oynamaq və musiqi çalmaq, idmanla məşğul olmaq və sağlamlıq və gigiyena kimi gündəlik yaşam bacarıqlarına yiyələnmək, yemək bişirmək və cib xərcliyindən istifadə etmək. Himayədən çıxmağa hazırlıq sənə fərdi himayə planının bir hissəsidir.

Himayədən çıxan zaman bilməli olduğun vacib şey nədir?

Himayədən çıxmaq bəzən stresslə bağlı olur və sən bu stressi necə dəf etməyin yollarını bilməlisən. Bunun üçün sən gənclər mərkəzi, dini mərkəz, yaxud üz tuta biləcəyin digər fəaliyyət və ya xidmətlər kimi ictimai təşkilatlara yardım üçün müraciət edə bilərsən. Fövqəladə vəziyyətlərdə kimə zəng etmək lazım olduğunu, təhsilin davam etdirilməsi, iş axtarılması, yaşamaq üçün yer tapılması ilə bağlı kimdən məlumat almalı olduğunu və tibbi yardım almaq üçün hara getməli olduğunu bilməlisən.

Himayə altında yaşadığın dövrdə tanış olduğun insanlarla əlaqə saxlaya bilərsənmi?

Himayədarlar, sosial işçilər və himayə altında yaşadığın dövrdə tanış olduğun bütün uşaq və gənclərlə əlaqə saxlamaq olduqca vacibdir. Bunu etməyə sənə heç nə məcbur etmir, lakin sənə üçün əhəmiyyət kəsb edən insanlarla əlaqəni qoruyub saxlamaq sənə hüququndur.

Sənə himayədən çıxmağın planlaşdırılan zaman öz fikrini söyləyə bilərsənmi?

Həyatınla bağlı hər hansı qərar barədə fikrini söyləmək imkanın olmalıdır. Himayədə yaşamaq və himayədən çıxmağın planlaşdırılması, eləcə də himayədən sonrakı həyat istisna deyildir. Himayədən çıxmaq sənə fərdi himayə

planının əhəmiyyətli hissəsini təşkil edir və bu planda sənin ehtiyacların və güclü tərəflərin, eləcə də fikrin və üstünlük verdiyin məsələlər yer almalıdır.

Yaşa görə himayədən çıxan zaman hansı növ yardımdan yararlanı bilərsən?

Hətta himayədən çıxmaq yaşına çatdıqda belə sənə yenə də yardım almaq hüququn vardır. Həm yerli dövlət orqanları, həm də himayə ilə təmin edilən təşkilat təhsil xərclərində, evlə təmin olunmaqda, iş tapmaqda və s.-də sənə yardım etməlidirlər. Sənə müstəqil həyat bacarıqları, ictimai resurslar, təhsil almaq üçün güzəştlər və maliyyə yardımının müxtəlif formaları üzrə sənə məsləhət verəcək və hazırlayacaq himayədən sonrakı xidmətlərə çıxışın olmalıdır. Ən yaxşısı isə, özünü səfərbər etmək və bütün mövcud resurs və xidmətlərə çıxış əldə etməkdə sənə köməklik göstərəcək əlaqələndirici şəxsə malik olmalısən.

Himayədən sonrakı planını işləyib hazırla!

Öz himayədarın və sosial işçilə birgə “himayədən sonrakı planı” işləyib hazırlaya bilərsən.

Buraya mütləq aşağıdakılar daxil edilməlidir:

- təhsil məqsədləri;
- məşğulluq məqsədləri;
- fiziki və əqli sağlamlıq ehtiyacları;
- daşınma ehtiyacları;
- alternativ plan birgə yaşayış planı, əgər yaşayış planı baş tutmazsa;
- büdcəni necə yaratmalı və istifadə etməli;
- şəxsiyyət vəsiqəsi və məktəb attestatı üçün fotosəkil daxil olmaqla şəxsi sənədlər.

Yuxarıda göstərilən məqsədlərə aydınlıq gətirmək üçün aşağıdakı suallara cavab verməyə çalış.

1. Əgər təhsilini, yaxud peşə hazırlığını davam etdirmək istəsəm mənim hansı imkanlarım olacaq ?
.....
2. Ödəməyə gücüm çatacaq yaşayış yeri tapmaq üçün mənim hansı seçimlərim vardır?
.....
3. İş tapmaqda mənə kömək edəcək hansı xidmətlər mövcuddur? Mən harada daha artıq peşə bacarıqları əldə edə bilər və işə daha artıq hazırlıqlı ola bilərəm?
.....
4. Lazımı məlumatları almaq üçün gənclərin müraciət edə biləcəkləri gənclər mərkəzi və ya ictimai xidmətlər mövcuddurmu?
.....
5. Sağlamlığın mühafizəsinə (habelə cinsi tərbiyəyə) dair məlumatları və tibbi xidmətlərə çıxışa dair məlumatları necə əldə edə bilərəm?
.....
6. Sualım olduğu və ya köməyə ehtiyacım olduğu zaman kimə gənc edə bilərəm?
.....

Sənin əlavə sualların ola bilər.
Onları bu siyahıya əlavə et!

Himayədən çıxan zaman doğma ailənin rolu nədən ibarət olur?

Himayədən çıxan zaman valideynlərin və qohumların sənə kömək edə bilər. Əgər istəsən, həyatında müsbət rol oynayan və əlaqə saxlamaq istədiyən ailə üzvlərini müəyyən edə bilərsən. Sonra peşəkarlar sənə müstəqil həyata qədəm qoyan zaman sənə ən yaxşı necə kömək edə biləcəkləri üzərində onlarla birgə işləyə bilər. Sənin doğma ailən himayədən sonrakı proses barədə məlumatlı olmalı və ona sənəninlə, himayədarınla və sosial işçilə birgə bu prosesdə iştirak etmək imkanı yaradılmalıdır.

Gəlin bu hadisəni qeyd edək!

Sənin himayədən çıxdığın gün yeni həyatının başlanğıcı kimi qeyd edilir. Əgər sən bunu qonaqlıq və ya digər tədbir kimi qeyd etmək istəyirsənsə, bu xüsusi hadisəni təşkil etmək üçün sənə köməklik göstərilməlidir.

Sənin alternativ himayə altında yaşadığın zaman qəbul ediləcək bütün qərarlarda iştirak etmək²⁰ hüququn vardır. İştirak edən bütün şəxslərin sənin söylədiklərinə diqqətlə qulaq asmaları və sənin fikirlərinin qəbul edilən qərarlarda əks olunması vacibdir. Xülasəsi, öz həyatını ən yaxşı özün bilirsən və bu sənin həyatın haqda səndən daha çox bilən başqa birisi ola bilməz. Bu fəsil sənin iştirak etmək hüququndan istifadə edə biləcəyən bütün imkanlar barədə fikirləşmək imkanı yaradır.

Sənin himayə altında böyüdüün həyata dair qərar qəbul edən zaman səninlə məsləhətləşirlərmi?

Himayənin planlaşdırılması qrupu sənin fikrini soruşmalı və sənin narahatlıqlarını başa düşmək və sənə nəyin lazım olduğunu anlamaq üçün əlindən gələn səyi göstərməlidir. Bəzən böyüklər sənin fikrinə zidd olan qərarlar qəbul edə bilərlər. Bu hal baş verərsə, onlar bu cür qərarın qəbul edilməsi səbəbini sənə izah etməlidirlər. Sənin himayəni planlaşdıran qrup sənin iştirakını dəstəkləmək və dəyərləndirmək üçün hazırlıq keçməlidir.

Alternativ himayə altında yaşadığın zaman keçdiyin əhəmiyyətli mərhələlər barədə sənə lazımı qədər məlumat verilirmi?

Sən lazımı qaydada aşağıdakılar barədə məlumatlandırılmalısan:

- ▶ himayə altında yaşamağı olacağı yer;
- ▶ orada yaşamaq tərzi;
- ▶ doğma ailənə qayıtmaq imkanı;
- ▶ himayədən necə çıxmaq.

Sən yuxarıdakılar barədə əvvəlcədən məlumatlandırılmalısan və məlumat dəqiq olmalı və sənin başa düşəcəyən aydın şəkildə izah edilməlidir.

Lüğət s.35

20 12-ci maddədə (BMT-nin UHK) göstərilir ki, sənin böyüklər sənə aidiyyəti olan qərarlar qəbul edən zaman öz fikrini söyləmək hüququn vardır və sənin fikrin nəzərə alınmalıdır.

Fərdi himayə planının işlənilib hazırlanmasında iştirak edirsənmi?

Müəyyən kamillik yaşına çatdıqdan sonra öz fərdi himayə planının işlənilib hazırlanmasında birbaşa iştirak etməlisən. Plan dövrü şəkildə təzələnməli və sənə bu barədə məsləhət verilməlidir.

Qərar qəbul edilməsində iştirak etmək üçün sənənin real imkanların varmı?

Himayə ilə təmin edən təşkilat qərar qəbul edilməsində iştirak etmək üçün sənəni real imkanlarla təmin etməlidir. Bu, himayədarınla, sosial işçilə, uşaq məsələləri üzrə xidmətlərlə müzakirələrin aparılması formasında, yaxud da digər uşaq və gənclərlə keçirilən daha böyük toplantılar şəklində ola bilər. Sənə öz fikrini söyləmək üçün təqdim olunan imkanların sənənin yaşına, kamilliyinə və bacarıqlarına uyğun gəlmələri olduqca vacibdir. Əgər sənənin xüsusi ehtiyacların olarsa, bunlar sənənin iştirakın təmin edilən zaman nəzərə alınmalıdır.

Sənənin iştirakına dəstək olmaq üçün himayədar nəyi bilməli və nəyi etməlidir?

Məhz himayədarlar sənənin eşidilməsi mütləq olan hüququn barədə sənə məlumat verməli olan şəxslərdir. Onlar sənə qulaq asmağa, sənənin fikirlərini və narahatlıqlarını başa düşməyə və onları qərarlara tətbiq etməyə səy göstərməli və hazırlıqlı olmalıdırlar. Yaşının imkan verdiyi çərçivədə sənənin fəal iştirak etməyinə kömək etməlidirlər.

Hüquqlarına hörmət edilmədikdə nə baş verir?

Əgər hüquqlarına hörmət edilməzsə, sənə tərəfkeş olmayan və müstəqil orqana şikayətlə müraciət etmək imkanı verilməlidir. Bu orqan uşaq məsələləri üzrə ombudsman²¹, uşaq məsələləri üzrə sosial xidmətin nümayəndəsi, yaxud da milli, yerli və ya regional müstəqil idarə ola bilər. Şikayət müraciəti etməzdən əvvəl sən öz hüquqların barədə və şikayət verilməsinə dair müxtəlif prosedurlar haqda tam məlumatlı olmalısən. Prosedur özünə başa düşəcəyin tərzdə sənə izah edilməlidir. Prosedur mümkün olduğu qədər sadə olmalıdır.

21 17-cu qeydə bax

Yüz defə sənə demişəm ki, xalanla görüşməyini istəmirəm. İndi sənın tezə həyatın var!

Axı o mənım xalamdır, özü də mənı çox isteyir. Onunla görüşməyım mənım üçün olduqca vacıbdır. O mənım ömrümün bir parçasıdır! Sosial işçi də deyib ki, onunla görüşməyımın heç bir ziyanı yoxdur. безопасны.

Bu haqda söhbət belə gedə bilməz! Bir addım da evdən çölə atmamalısan!

Mən indı ofısdə deyiləm. Sıqnal zəngınden sonra mesajınızı buraxın...

Salam, bu Karolındır. Bildirmək istəyirəm ki, mənım himayədar ailəmlə problemin yaranmışdır. Onlar mənım hüquqlarıma hörmət etmirlər! Mənə mümkün qədər tez bir zamanda zəng ede bilərsiniz? Sağ olun.

Biip

Bu edaletsizlikdir. Onda mən sosial işçimə zəng edəcəyəm. Mənım düzgün hərəkət etdiyimi o sənə söyləyər.

Bir neçə gündən sonra

Mən artıq bir neçə mesaj buraxmışam. Heç kim mənə zəng etməyib. Her dəfə mənə deyirlər ki, zəng edəcəklər, lakin zəng etmirlər. Məncə bu o deməkdir ki, heç kimi mənım hüquqlarıma maraqlandırmır. Lakin mən bunun baş verməsinə icazə verməyəcəm!

Salam, sizə zəng vurub bildirmək istəyirəm ki, mənım yalnız himayədar ailəmlə deyil, həm də sosial işçimlə problemlərim yaranmışdır. Mən ümitsiz haldayam və bir kimsə də mənə kömək etmək istəmir.

Siz düzgün ünvana müraciət etmişsiniz. Her şeyi evvəlden mənə danışın.

1 aydan sonra

Henri, xalamla kinoya gedəcəyəm.

Yaxşı. Amma eve gec gelme, oldu?

Lüğət

həqiqətdə bu nə deməkdir?

► Ailə şəraitində himayə

Ailə mühitində təmin edilən alternativ himayədir. Avropada ailə şəraitində himayənin yayılmış formaları aşağıdakılardan ibarətdir:

► **qohumluq himayəsi** – Bu himayənin elə növüdür ki, bu zaman uşaq geniş ailədə, yaxud da əvvəllər sıx münasibətlərin qurulduğu dost ailələrdə yaşayır.

► **qəyyumluq** – Uşağın səlahiyyətli orqanlar tərəfindən doğma ailəyə deyil, başqa ailəyə yerləşdirilməsi kimi himayə formasıdır. Himayədar ailələr hazırlıq səviyyəsinə uyğun olaraq seçilir və himayəni yaxşı şəkildə yerinə yetirmələrinə nəzarət edilir.

► Alternativ himayə

Bu, valideyn qayğısı görməyən uşaq və gənclərin təmin olunduğu himayədir. Alternativ himayə inzibati və ya məhkəmə orqanı tərəfindən razılaşdırılan, yaxud qəbul edilən tədbirdir. “Alternativ himayə” termini hətta valideyn qayğısı olmadan belə uşağın əvvəlki kimi himayədar ailə, uşaq müəssisəsi və ya uşağı sabitlik, təhlükəsizlik və yardımla təmin edəcək digər növ tədbirdən ibarət ola biləcək “evdə” yaşamasını bildirir.

► Birləşmiş Millətlər Təşkilatının

Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyası

Bu, 18 yaşına çatmamış bütün insanların hüquqlarını müdafiə edən və dəstəkləyən

beynəlxalq miqyasda razılaşdırılmış standart və öhdəliklər toplusudur. Bu hüquqlar uşağın ən yaxşı şəraitdə boya-başa çatmasını, təhlükəsiz şəraitdə inkişaf etməsini və təhsil almasını, yüksək keyfiyyətli tibbi yardıma çıxışı əldə etməsini və ailə, mədəni və ictimai həyatda tam şəkildə iştirak etməsini təmin etmək niyyəti güdür.

► Doğma ailə

Uşağın ailəsi dedikdə onun valideynləri, qardaş və bacıları, nənə və babaları və digər qohumları nəzərdə tutulur.

► Fərdi himayə planı

Bu plan həm himayə altında böyüyən uşaq, həm də birlikdə çalışan himayə qrupu tərəfindən işlənilir və hazırlanır. Sözügedən plan uşağın xüsusi ehtiyaclarına yönəldilmiş və onun fərdi qabiliyyət və səylərini nəzərə alır. Plan uşağın emosional, əqli, fiziki və sosial inkişafına məsuliyyət daşıyan şəxsləri təyin edir və dövrü şəkildə himayənin təhlili adlanan prosesdə qiymətləndirilir.

► Himayənin nəzərdən keçirilməsi

Bu, fərdi himayə planının dövrü şəkildə nəzərdən keçirilməsidir. Uşaq və ya gənc, himayədar və digər peşəkarlar

məsələn, doğma ailəyə yenidən qayıtmaq mümkünlüyü, hazırkı himayə tədbirinin dəyişdirilməsinə ehtiyac, məktəb seçimi və s. kimi seçim və rəyləri müzakirə etmək üçün görüşürlər.

►Himayədarlar

Bunlar uşaq və gənclərə qayğı göstərən böyüklərdir. Himayədar bioloji valideyn, yaxud alternativ himayə halında xüsusi hazırlıq keçmiş və işinə himayə üzrə digər peşəkarlar tərəfindən nəzarət və yardım edilən yetkinlik yaşına çatmış şəxs ola bilər. Alternativ himayə dövrü ərzində himayədar mümkün olduğu qədər az hallarda dəyişdirilməlidir.

►Himayənin planlaşdırılması qrupu

Buraya sosial işçi, doğma ailə üzvləri, himayədarlar və uşaq və ya gənclərə rəsmi qayğı göstərilməsi haqda qərarlar qəbul edilməsində iştirak edən digər peşəkar böyüklər daxildir. Bu qrup himayəyə dair qərarlar qəbul edərkən himayə altında böyüyən uşaq və gənclərlə birlikdə işləməlidir.

►Himayə ilə təmin edən təşkilat

Bu, alternativ himayə ilə təmin edən və himayə tədbirlərinin keyfiyyət və fəaliyyətinə nəzarət edən təşkilatdır. Bu, dövlət,

dini-əsaslı, yaxud da ailədə və ya uşaq müəssisəsində alternativ himayəni təmin edən qeyri-hökumət təşkilatı ola bilər.

►MHimayədən çıxmaq

Gənclərə himayədən müstəqil həyata keçidin rəvan olmasında köməklik edən prosesdir. Buraya, himayə altında yaşayan zaman təhsil, təlim, həyat bacarıqlarının öyrənilməsi və müstəqil olduqdan sonra gənclərə “himayədən sonrakı xidmətlərin” göstərilməsi daxildir. Bu cür xidmətlərə daxildir: himayə altından çıxdıqdan sonra müstəqil həyat bacarıqları üzrə məsləhət verilməsi və təlim keçilməsi, ictimaiyyət tərəfindən vəsaitlə yardım edilməsi, pul-suz təhsil və maliyyə yardımının müxtəlif formaları.

►Himayənin keyfiyyət standartları

Bu, himayənin müvafiq səviyyəsini təmin edən standartlardır. Himayənin keyfiyyət standartları himayənin bütün formalarında nəzərə alınmalı və onun bütün mərhələlərində: himayəyə qəbul edilmə, planlaşdırma prosesi, himayədən sonrakı mərhələ, uşağın müdafiəsi kimi prosedurlara və s. riayət edilməlidir. “Uşaqların Rifahı Naminə Keyfiyyət” (Quality4Children (Q4C)) Standartları himayənin keyfiyyət standartlarının bir nümunəsidir.

► İnsan hüquqları

Bacarığından, vətəndaşlığından, etnik mənşəyindən, cinsindən, dilindən, milliyətindən, irqindən və cinsiorientasiyasından asılı olmayaraq sadəcə olaraq insan olduqlarına görə bütün insanların, habelə uşaqların malik olduqları hüquqlardır.

► Konvensiya

Ölkələr arasında hüquqi baxımdan əməl edilməsi məcburi olan sazişdir. Konvensiyalar bəzən sazişlər, paktlar, yaxud da beynəlxalq razılaşmalar adlanır.

► Müəssisələrdə himayə

Bu, alternativ himayənin ailədən kənar formasıdır, burada himayə daha kiçik və ya daha böyük qrup şəraitində növbə ilə çalışan ödənişli peşəkarlar tərəfindən həyata keçirilir. Himayə müəssisəsinə 300-dən yuxarı çoxlu sayda uşaq yerləşdirilən zaman, onda bu, xüsusiləşdirilmiş himayə müəssisəsi adlanır. Bu model çərçivəsində yaradılan şərait və himayə keyfiyyəti uşaqlara öz hüquqlarından yararlanmaqda çətinlik yaradır. Avropanın bir çox ölkələri öz təsisatlarını “deinstitutionalizasiya” kimi tanınan proses çərçivəsində ailədə himayə modeli ilə əvəz edirlər.

► Ombudsman

Ombudsman insan hüquqlarının dövlət və özəl təşkilatlar və ayrı-ayrı şəxslər tərəfindən hörmət edilməsini təmin etmək üçün hökumətlər tərəfindən təyin edilmiş şəxsdir. Ombudsman uşaq hüquqlarına dair dərin biliyə malik olmalıdır. Uşaq və ya gənclər hüquqlarının pozulması barədə şikayət edən zaman ombudsmanın vəzifəsi araşdırma aparmaqdan və həlli yolları göstərməkdən ibarətdir. Bəzi ölkələrdə uşaq və gənclərin məsələsi üzrə xüsusi ombudsmanlar fəaliyyət göstərir. Avropada uşaq məsələləri üzrə ombudsmanlar Uşaq məsələləri üzrə Avropa Ombudsmanlar Şəbəkəsi yaratmışlar:

<http://crin.org/enoc/members/index.asp>

► Uşağın ən yaxşı maraqları

Böyükklər uşaqlar üçün ən yaxşı olanları etməlidirlər. Onlar uşaqların və gənclərin inkişafına ən böyük müsbət təsir göstərəcək qərarlar qəbul etməlidirlər.

► Uşaq məsələləri üzrə xidmətlər

Bu, alternativ himayə altında böyüyən uşaqlara cavabdeh olan yerli dövlət orqanlarıdır. Onlar alternativ himayəyə ehtiyacı olan hər bir uşağın rahat və təhlükəsiz yaşaması üçün lazım olan yararlı yaşayış şəraiti ilə təmin edirlər. Bu şəraitlərin təmin edildiyini yoxlamaq üçün onlar dövrü

yoxlamalar aparılır. Uşaq məsələləri üzrə xidmətlər himayə altında böyüyən uşaq və gənclərin rifahı üçün çalışırlar. Onlar uşaqların doğma ailələrinə nə vaxt qayıtmalarına qərar verirlər.

► Uşaq

18 yaşına çatmamış istənilən şəxs kimi müəyyən edilir. 12 yaşlı və ondan yuxarı yaşda olan uşaq “yeniyyətə”, yaxud “gənc” adlana bilər. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı 15 yaşdan 24 yaş arasında olan şəxsləri gənc kimi müəyyən edir.

► SOS Uşaq Kəndi

Valideyn qayğısından məhrum olmuş uşağın ailə mühitində böyüməsinə yardım edən ailə əsaslı himayə modelidir. SOS – un himayədarı SOS ailəsinə rəhbərlik edir və uşağın himayəsinə və inkişafına birbaşa məsuliyyət daşıyır.

► Valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqlar

Bunlar, istənilən səbəbdən valideynləri ilə yaşamayan uşaqlardır.

► Yaşlarına görə himayə altından çıxan gənclər

(himayəni tərkedənlər). Bu, himayə sistemi daxilində xüsusi müdafiə və yardıma hüququ olmayan yaşa çatdıqlarına görə himayə altından çıxan gənclərə şamil edilir.

Məlumatlı ol və kənarda qalma!

Avropa Şurasının **“Avropanı uşaqlar üçün və uşaqlarla birgə quraq”** proqramı uşaqların insan hüquqlarının dəstəklənməsi və uşaqları zorakılığın bütün formalarından qorumaq üçün yaradılmışdır. Proqrama görə məsuliyyət daşıyan qrup məktəbdə zorakılıq, insan hüquqları sahəsində təhsil, uşaqlar və İnternet, eləcə də uşaqlar və ədalət məhkəməsi sistemi kimi məsələlərlə məşğul olur. Proqramda valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların konkret hüquq və ehtiyacları, xüsusilə də təhsilə, sosial, səhiyyə və hüquqi xidmətlərə çıxış və iştirak hüququ kontekstində nəzərə alınır. Konvensiyalar, görüşlər və nəşrlər barədə daha ətraflı məlumat almaq üçün, eləcə də “Vəhşi İnternet Meşəsi” onlayn oyununu oynamaq üçün aşağıda göstərilən İnternet saytına daxil ola bilərsiniz.

► www.coe.int/children

SOS Uşaq Kəndi valideyn himayəsindən məhrum olmuş və ya məhrum olmaq təhlükəsi altında olan uşaqların himayəsi, təhsili və sağlamlıqlarının qorunması sahəsində birbaşa xidmətlər göstərən, uşaqların maraqlarına yönəldilmiş qeyri-hökumət və qeyri-dini təşkilatdır. Təşkilat, həmçinin müvafiq himayənin təmin edilməsi üçün uşaqların himayədarlarının, onların ailələrinin və cəmiyyətin imkanlarını genişləndirmək üzərində çalışır. “SOS Uşaq Kəndi” valideyn himayəsindən məhrum olmuş uşaqların hüquqlarını da qoruyur. Təşkilat 1949-cu ildə təsis edilmiş və BMT-nin UHK-nı rəhbər tutaraq hazırda 130 ölkəni əhatə edir.

► www.sos-childrensvillages.org

“Uşaqların Rifahı Naminə Keyfiyyət” (Quality4Children (Q4C)) Standartları – Avropada uşaqlar üzərində alternativ himayənin 18 keyfiyyət standartından ibarət toplumdur. Q4C Standartlarının işlənilməsi prosesində uşaqlar, gənclər, doğma ailələr, himayədarlar, sosial işçilər və digər maraqlı tərəflər daxil olmaqla 32 ölkədən təxminən 500 nəfərin fəal iştirak etdiyi tədqiqat metodu olan “tarixçələrin danışılmasına” əsaslanır. “Uşaqların Rifahı Naminə Keyfiyyət” Standartları üç təşəbbüsçü təşkilat: SOS Uşaq Kəndi, Beynəlxalq Hamilik Təربiyəsi Təşkilatı (IFCO) və Beynəlxalq Təhsil Cəmiyyətləri Federasiyası (FICE). tərəfindən Avropa Parlamentində 2007-ci ildə bəyan edilmişdir. O vaxtdan bəri, bu üç təşkilat milli siyasətlərdə və hamilik təcrübəsində bu standartların yerinə yetirilməsini həyata keçirir. Uşaq və gənclər, eləcə də onların himayədarları himayə şəraitində Q4C Standartlarını bilməyə və istifadə etməyə sövq edirlər.

► www.quality4children.info

Gənclərə Hakimiyyət (Power4Youth) Alternativ himayə altında böyüyən gənclərin birliyi-dir. Onlar aşağıdakılarla maraqlanırlar: başqaları ilə fikir mübadiləsi etmək; öz təcrübələrini paylaşmaq, dostluq əlaqələri yaratmaq, Q4C Standartlarının həyata keçirilməsində iştirak etmək; və həmyaşıdlarından dəstək almaq. Himayə altında böyümüş və 28 yaşına çatmamış hər bir uşaq və ya gənc P4Y birliyinin üzvü ola bilər. Daimi virtual məlumat mübadiləsindən başqa, P4Y birliyi himayə altında böyümüş uşaq və gənclər üçün maraq kəsb edən mövzuları müzakirə etmək üçün öz üzvləri ilə birbaşa görüşlər təşkil edirlər. Onlar, həmçinin himayənin keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq üçün təkliflər irəli sürür və bu təkliflərin milli və beynəlxalq səviyyədə nəzərə alınmasına çalışırlar.

► www.power4youth.eu

Faydalı istinadlar

► Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Hüquqları Konvensiyası:

► Konvensiyanın tam mətni:

www2.ohchr.org/english/law/crc.htm

► Uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuş versiyası:
www.unicef.org/voy/media/rights_leaflet.pdf

► Konvensiyanı öz ana dilinizdə oxumaq üçün aşağıdakı ünvana daxil olun:

www.unicef.org/voy/explore/rights/explore_2781.html

► Himayə müəssisələrində yaşayan uşaqların hüquqlarına dair Avrop Şurasının Rec(2005)5 sayılı Təvsiyəsi:

www.coe.int/familypolicy

("himayə müəssisələrindəki uşaqları" ingilis, rus, yunan, polyak, estoniya və serbiya dillərində seçin).

► Avropa Şurasının Uşaq Hüquqları və Ailə Siyasəti üzrə Şöbəsi:

www.coe.int/familypolicy

► Avropa Şurasının himayə müəssisələrində böyüyən uşaqlar üzrə işi:

www.coe.int/familypolicy

("himayə müəssisələrində böyüyən uşaqları" seçin)

► Avropa Şurasının "Avropanı uşaqlar üçün və uşaqlarla birgə quraq" proqramı:

www.coe.int/children

► "Uşaqların Rifahı Naminə Keyfiyyət" (Quality4Children (Q4C)) Standartları:

www.quality4children.info

► 26 dildə sənədlər:

www.quality4children.info/content/cms,id,89,nodeid,31,_country,at,_language,en.html

► Gənclərə Hakimyyət (Power4Youth):

www.power4youth.eu

► BMT-nin Rəhbər Göstərişləri:

www.crin.org/docs/DRAFT_UN_Guidelines.pdf

► Uşaq məsələləri üzrə Avropa Ombudsmanlar Şəbəkəsi:

<http://crin.org/enoc/members/index.asp>

► Beynəlxalq SOS Uşaq Kəndi:

www.sos-childrensvillages.org

► Beynəlxalq Hamilik Tərbiyəsi üzrə Təşkilat (IFCO):

www.ifco.info/

► Beynəlxalq Təhsil Cəmiyyətləri Federasiyası (FICE):

www.fice-inter.org/

► Avropa İttifaqının "Gənclər Fəaliyyətdə" proqramı:

www.salto-youth.net/about/

► Uşaqlar Avropa haqqında: Uşaqların işi üzrə Milli Observatoriyaların Avropa Şəbəkəsi:

www.childoneurope.org

► CRIN: Uşaqların Hüquqları üzrə İnformasiya Şəbəkəsi:

www.crin.org

► "Uşaqlara Ən yaxşı Qayğı" Şəbəkəsi

<http://crin.org/bcn/>

► YUNİSEF: Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Fondu

www.unicef.org

► Gənclərin səsi:

www.unicef.org/voy/explore/rights/explore_155.html

www.unicef.org/protection/files/Parental_Care.pdf

Qeydləriniz

Himayə altında böyüyən uşaq və gənclər Öz hüquqlarını tanı!

Himayə altında yaşayan zaman doğma ailəmlə görüşə biləcəyəmmi? Bunu istəməsəm, nə olacaq? Alternativ himayə altında yaşadığım müddətdə kobud davranış və laqeydlikdən əziyyət çəkərsəm, nə edə bilərəm? Əgər sosial işçilərimlə problem yaşayırsam, kimə müraciət edə bilərəm? Şəxsi himayəmlə bağlı məsələ həll edildiyi zaman mənim səs hüququm varmı?

“Himayə altında böyüyən uşaq və gənclər. Öz hüquqlarını tanı!” adlı məlumat kitabçası alternativ himayə altında yaşayan uşaq və gənclər üçün nəzərdə tutulmuşdur. O, yuxarıda verilən, eləcə də bir çox digər suallara cavab verir. Şəkillər, tarixçələr və məlumatlar sayəsində himayə altında yaşayan uşaq və gənclər BMT-nin Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyasında, Avropa Şurasının himayə müəssisələrində yaşayan uşaqların hüquqları haqqında tövsiyələrində, eləcə də Avropada “Uşaqların rifahı naminə keyfiyyət” Standartlarında irəli sürülən hüquqları haqda məlumat əldə edə bilərlər. Onlar, həmçinin bu hüquqlardan necə yararlanmağı öyrənmə və öz himayə məsələlərinin, eləcə də onun necə yaxşılaşdırılmasının həlli zamanı fəal rol oynaya bilərlər.

“Himayə altında böyüyən uşaq və gənclər. Öz hüquqlarını tanı!” adlı məlumat kitabçasını həm də uşaqların hüquqlarına həsr olunmuş “Avropa Şurasının” Avropanı uşaqlar üçün və uşaqlarla birgə quraq” proqramının veb saytından, www.coe.int/children e-ünvanından yükləmək mümkündür.

www.coe.int/children

Avropa Şurasına 47 üzv ölkə daxildir və bu təşkilat demək olar ki, bütün Avropa qitəsini əhatə edir. Avropa Şurası 1949-cu ildə yaradılmış və İnsan hüquqlarının müdafiəsi haqqında Avropa konvensiyasına və insanların, eləcə də uşaqların müdafiəsinə dair digər baza sənədlərinə əsaslanan ümumi, demokratik və hüquqi prinsipləri inkişaf etdirmək yolları arayır.